

УДК 339.9 — 338.2: 339.9.012.421 — 339.9.012.435

В. Г. Панченко,
к. і. н., докторант Маріупольського державного університету

ФОРМИ ПРОЯВУ НЕОПРОТЕКЦІОНІЗМУ В ПОЛІТИЦІ ЕКОНОМІЧНОГО ПАТРІОТИЗМУ: АНАЛІЗ СУЧАСНОГО ДОСВІДУ РОЗВИНЕНИХ КРАЇН У СТИМУЛЮВАННІ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ

V. Panchenko,
PhD, post-PHD at Mariupol State University

MANIFESTATIONS OF NEO-PROTECTIONISM IN THE POLICY OF ECONOMIC PATRIOTISM:
ANALYSIS OF CONTEMPORARY PRACTICES OF DEVELOPED COUNTRIES IN STIMULATING
ECONOMIC GROWTH

У статті досліджено форми прояву неопротекціонізму в політиці економічного патріотизму на основі аналізу сучасного досвіду розвинених країн у стимулюванні економічного зростання. Доведено, що ліберальний економічний патріотизм став новою версією економічного націоналізму, замінивши протекціонізм як основний інструмент зовнішньоекономічної політики на більш широкий інструментарій впливу — неопротекціонізм — складний комплексний механізм економічної політики, спрямований на стимулювання економічного росту, підвищення конкурентоспроможності національної економіки та вирішення проблем соціального розвитку.

The manifestations of neo-protectionism in the policy of economic patriotism are studied by analyzing contemporary practices of developed countries in stimulating economic growth. It is demonstrated that liberal economic patriotism have become a new version of economic nationalism, replacing protectionism as the main instrument of foreign economic policy with a broader instrument of influence, neo-protectionism — a sophisticated and complex economic policy mechanism aiming to stimulate economic growth, enhance the competitiveness of domestic economy and address social development problems.

Ключові слова: економічний патріотизм, неопротекціонізм, економічна політика, економічний розвиток.

Key words: economic patriotism, neo-protectionism, economic policy, economic development.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Економічний патріотизм виходить далеко за межі "промислового патріотизму" (який свого часу широко впроваджувався як у США, так і у Франції), і в сучасній економічній політиці розвинених країн має більш широке політично-економічне значення через стійкі протиріччя, що виникли в капіталізмі XXI ст. Багато національних урядів європейських країн використовували протекціонізм як спосіб запобігання банкрутства їх компаній в мінливих економічних умовах. Різні уряди

держав-членів ЄС впливали на економічний ландшафт своєї країни через втручання в угоди, що встановлюють бар'єри, і накладали вето на можливі поглинання. Коли вони пояснювали і виправдовували свої дії, вони використовували концепцію "економічного патріотизму", підкреслюючи важливість зберігати "національно визнані" компанії [1]. Європейські уряди також підкреслювали роль національного суверенітету і зверталися до популістських та патріотичних ідей, втім асиметричні ефекти вжитих заходів відчувались не лише на рівні країн, що вступали у відносини стримування, але й виразно контрастували з очікуваними наслідками вступу до ЄС.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Б. Кліфт та К. Вол розглядають економічний націоналізм крізь призму економічного патріотизму шляхом адаптації компромісних підходів до винайдення консенсусу між абстрактними глобальними економічними цілями та політичними зобов'язаннями урядів на кожній конкретній території [1]. Це дозволяє визначити економічний патріотизм як такий, що діє на користь соціальних груп, компаній та секторів, які, на переконання локальних політиків, підпадають під визначення так званих "інсайдерів" на основі їх територіальної приналежності (у США цей підхід репрезентує гасло "Купуй Американське", у Великій Британії — "Британські робочі місця — британцям; у Німеччині "Німецьким інвесторам — пріоритет"). Л. Грінфельд [2] вважає, що націоналізм створив передумови для зростання економіки, змусив уряди конкурувати з метою зростання добробуту власної нації. Відповідно до інтерпретації Ш. Шонберга, який роз'яснює протекціоністські тенденції в Європі в 2006 р., "втручання уряду в національні енергетичні системи, банківські та інші ринки, швидше, відображало бажання контролювати інтенсивність глобалізації ринків, тоді як європейці розуміли це як погрози з боку деяких держав [3, р. 47]. Крім того, він стверджує, що "інтервенціоністський підхід знаходить підтримку з боку більшості працівників і споживачів, які вважають, що державне втручання може захистити їх від зниження соціальних стандартів, конкуренції з боку країн з низьким рівнем витрат, і масового безробіття" [3, р. 48]. Відповідно до такої системи аргументацій, основною інтенцією інтервенцій європейських національних урядів було бажання контролювати ринки з метою виправдовування сподівань своїх громадян.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Завдання полягає у визначенні форм прояву неопротекціонізму в політиці економічного патріотизму на основі аналізу сучасного досвіду розвинених країн у стимулюванні економічного зростання.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Економічний патріотизм набуває форм економічної парціальності: існує бажання сформувати ринок так, щоб надати привілейовану позицію певним акторам. На відміну від економічного націоналізму, економічний патріотизм не обмежує резидентністю об'єкт, що відносяться до "patrie" (вітчизняного бізнесу), бо привілеї стосуються як наднаціонального, так і субнаціонального рівнів економічних агентів [4]. Трагування та визначення напрямів пріоритетизації секторів та їх свідомого розвитку дихотомними засобами "стимулювання — експансія" або "протекціонізм — вільний ринок" еволюціонують залежно від просування державою сходинками економічного розвитку. Політика економічного патріотизму XXI ст. — ліберальний економічний патріотизм — стала новою версією економічного націоналізму, замінивши протекціонізм як основний інструмент зовнішньоекономічної політики на більш широкий інструментарій впливу — неопротекціонізм — складний комплексний механізм економічної політики, спрямований на стимулювання економічного росту, підвищення

конкурентоспроможності національної економіки та вирішення проблем соціального розвитку.

Ліберальний економічний патріотизм реалізується через використання неопротекціоністських інструментів, що не обмежуються сферою регулювання зовнішньої торгівлі, а здебільшого фокусуються на стимулюванні економічної активності через використання потенціалу внутрішнього попиту та стимулювання розвитку національної індустрії. "Індустріальна політика" визначається як будь-який тип вибіркового втручання уряду або політики, що намагається змінити структуру виробництва на користь галузей, які, як очікується, мають кращі перспективи для економічного зростання за умови, що цього не відбудеться за відсутності такого втручання у ринкову рівновагу. Індустріальна політика може бути, і часто використовується для позначення будь-якої політики, яка впливає на промисловість (так звані "селективна індустріальна політика" або "таргетинг". "Загальна" або "функціональна" індустріальна політика, зорієнтована на заходи у галузі освіти, інновацій та інфраструктури, чітко відрізняється від селективної або "секторальної").

За ліберального економічного патріотизму держава позиціонується як суб'єкт, який не лише віддзеркалює в своїй політиці існуючі реалії міждержавного діалогу та реагує на умови наднаціонального регулювання, але й виступає активним актором у визначенні пріоритетів. Політика ліберального економічного патріотизму вдало вмонтовується в ландшафт ринкового фундаменталізму, адже не суперечить його базовим принципам, намагаючись елімінувати ринкові імперфекції (провали). Адже слід визнати: лібералізм у зовнішньоторговельній політиці є наслідком ефективності внутрішньої економічної політики держави, а не її причиною, і тим більше — не принциповою альтернативою протекціонізму.

Економічний патріотизм, підбурюваний національною гордістю, не став породженням кризового періоду, але має довшу історію. Наприклад, у 2006 році Франція успішно запобігла злиттю італійського провайдера енергетичних послуг Enel з франко-бельгійською комунальною, газовою і енергетичною компанією Suez. Втім, остання припинила свою діяльність 22 липня 2008 р. у результаті злиття з компанією Gaz de France, утворивши компанію GDF Suez. Звинування в протекціонізмі також супроводжують авіаційно-космічну промисловість. У Франції Н. Саркозі, а у Німеччині А. Меркель наполягали, що США несправедливо сприяє внутрішнім компаніям у конкуренції за контракти автозаправних танкерів. Європейські лідери вважали, що Пентагон свідомо змінив свої технічні специфікації для нового контракту військово-повітряних сил США на користь типу літаків Boeing. У результаті цих регуляторних змін, дві конкуруючі з ним європейські аерокосмічні і оборонні компанії виявились неконкурентоспроможними у цій боротьбі.

Шість років поспіль розглядалась у СОТ торговельна суперечка між американським Boeing і його європейським конкурентом Airbus, що звинувачували один одного в отриманні незаконних субсидій від своїх урядів. Комісія СОТ у квітні 2011 р. прийшла до висновку, що Boeing отримав понад 5 млрд доларів незакон-

них субсидій від уряду США на розробку і створення нового літака. Це рішення частково підтримало скаргу компанії Airbus, яка заявила, що контракти на дослідницькі та конструкторські роботи, отримані від НАСА і американської армії, а також податкові пільги від штату, де розташовані заводи Boeing, були незаконні. Представники Airbus заявили, що рішення СОТ "рішуче засудило" американську практику, яка призвела до втрат в продажах на суму в мільярди доларів європейськими авіабудівниками. Водночас, ще у 2010 р. друга комісія ВТО засудила підтримку Airbus європейським урядом, на що глава Boeing Дж. Макнерні зазначив, що субсидії в США та ЄС неспівставні: у Європі виявлено субсидювання на 20 млрд дол. США, тоді як у США — 3,7 млрд дол. США [5].

Згідно з недавніми дослідженнями, проведеними Європейською комісією, яка проаналізувала економічні втрати, викликані нетарифними торговельними бар'єрами між ЄС і США, зняття останніх здатне сприяти зростанню ВВП в ЄС на 12,2 млрд євро на рік і збільшенню загального експорту на 2,1 % [6]. У США, у свою чергу, зняття нетарифних обмежень призведе до збільшення ВВП на 41 млрд євро на рік і 6 % експорту. Якщо тарифи, субсидії та квоти будуть виключені, цей результат буде набагато вищим [6; 7].

Одним із дієвих інструментів політики економічного патріотизму виступає факторний неопротекціонізм, під яким нами пропонується розуміти інструмент регулювання міжнародних економічних відносин з метою елімінації сировинної, ресурсної, енергетичної, інноваційної, інформаційної та цифрової залежностей. Так, до традиційних факторів виробництва нами додаються нові, серед яких можна виділити такі: інноваційний, енергетичний, інформаційний, екологічний.

Франція, вдаючись до обмеження експортних поставок необробленої сировини, реалізовує політику сировинного неопротекціонізму, який, на нашу думку, повністю відповідає ідейним засадам політики економічного патріотизму. Для ослаблення зовнішньої сировинної залежності уряд Франції став проводити політику економії і стимулювання національного виробництва енергії, диверсифікацію джерел її імпорту. З метою реалізації цієї стратегії використовуються три економічні механізми: 1) зниження зростання попиту на енергію, що могло бути забезпечено зростанням цін на неї; 2) регулювання зростання споживання енергії; 3) здійснення свідомої політики для стимулювання економії енергії (пропаганда в засобах інформації, використання преміальної системи для інвестицій, що забезпечують її економію, пільгового кредитування та податкового переваги). Ця політика стосувалася не лише виробничого сектора, але й житлового. Одночасно здійснюється політика, спрямована на нарощування національного виробництва енергії. При цьому слід відзначити таку особливість, як наявність найбільших можливостей маневру, оскільки національне виробництво енергії контролювалося державним сектором.

З 80-х років під пильну увагу французького уряду потрапив національний видобуток вугілля, оскільки пов'язані з ним витрати були надмірно високі в порівнянні з іншими країнами, і це викликало необхідність нарощування субсидій для його виробництва. Аналогічна

ситуація склалася з національним видобутком газу і нафти. Для досягнення енергетичної незалежності французький уряд здійснив реалізацію широкомасштабної програми розвитку ядерної енергетики. Нині Франція займає перше місце в Європі за кількістю і потужністю ядерних реакторів. Близько 70% енергії в країні виробляються на АЕС, беручи до уваги той факт, що ще в 70-ті рр. атомна енергетика складала всього лише 8% в загальній структурі виробництва електроенергії.

Франція активно зловживає ресурсним неопротекціонізмом з метою захисту внутрішніх запасів сировини, стимулюючи розвиток альтернативних джерел постачання останньої, хоча вектор політики Франції спрямований на забезпечення зовнішньої незалежності від мінеральної сировини. Основними інструментами в цій сфері стали обмеження імпорту, диверсифікація джерел постачання, посилення контролю над використанням ресурсів, створення гарантованих запасів. Завдання обмеження імпорту вирішуються численними шляхами, серед яких пріоритетними є раціональне використання сировини, стимулювання економії, нарощування вторинного використання. Ці заходи стимулюються використанням фіскальних заходів, пільгових кредитів і субсидій. Крім обмежень імпорту, французький уряд змушений диверсифікувати поставки і підтримувати свої інвестиції за кордоном. Зростання інвестицій в геологорозвідку і видобуток за кордоном підтримується політикою захисту їх від будь-яких можливих ризиків. Крім того, французький уряд надає знижки вітчизняним виробникам на окремі види ресурсів, що відноситься нами до проявів ресурсного і сировинного неопротекціонізму.

У числі інструментів реалізації політики економічного патріотизму чільне місце посідає енергетичний неопротекціонізм, що, на нашу думку, реалізується шляхом:

- диверсифікації імпорту енергоносіїв з високими стандартами енергозбереження;

- використання енергії атомних станцій задля здешевлення вартості кінцевої продукції (позиція Франції в рамках ЄС);

- використання альтернативних джерел енергії для отримання геоекономічних та геополітичних дивідендів навіть за умови нехтування екологічними наслідками.

Так, розвиток атомної енергетики знизив залежність Франції від імпорту енергоносіїв, оскільки більшість ТЕС працювали на іноземній сировині (передусім, нафті і вугіллі). Водночас зростання заборгованостей, пов'язаних з довгими термінами амортизації ядерних електростанцій, стимулював пошук нових джерел енергії (геотермальна, енергія сонця, вітру). У результаті всіх вжитих заходів енергетична залежність країни зменшилась. З метою зниження ризику від перебою поставок політика уряду націлена на акумулювання запасів нафти в обсягах чотиримісячного національного споживання, і в разі, якщо запаси нафти періодично зазнавали зменшення, запаси ж урану завжди підтримувалися на високому рівні.

Так, на відміну від свого попередника Б. Обама, Д. Трамп ініціює розвиток сфери сланцевого газу і навіть використання її для поширення економічного та політичного впливу. Б. Обама відмовився від цієї ідеї, зважаючи на негативні екологічні наслідки. На думку Д. Трампа, якщо США будуть видобувати нафту і газ без обме-

жень, то ВВП США виросте на 127 млрд дол. США. За оцінками організації American Action Forum, експорт природного газу до 2040 р. дозволить збільшити обсяг торгівлі США на 1,6 трлн дол. США. [8], що виглядає реальним, зважаючи на вихід США із Паризької кліматичної угоди.

Суть енергетичного неопротекціонізму Д. Трампа, перш за все, полягає у відновленні ефективності сфери сланцевого газу. Завдяки цьому Д. Трамп планує досягти такого: використання сланцевого газу як інструмента торговельної політики; збільшення поставок газу на ринок Азії, зокрема у Китай; створення робочих місць у галузі; покращення торговельного балансу, що впливає із другого пункту; використання сланцевого газу як геополітичної зброї проти Росії.

Перші кроки в цьому напрямку вже активно зроблені. Під час візиту Д. Трампа до Польщі влітку 2017 р., він активно лобював ідею закупки Польщею газу зі США. У листопаді 2017 р. між компанією Польщі та США була укладена угода про поставку газу на 5 років, а в грудні 2017 р. Україна розпочала поставки американського газу в країну через Польщу. Необхідно зауважити на те, що до цього часу Польща купувала газ у Росії у значних обсягах. Як зрозуміло, саме цю битву Росія прогнала. Необхідно зауважити, що Польща зацікавлена у такій співпраці із США, адже вона може стати хабом для імпорту газу із США в Європу. США не бажають зупинитися на досягнутому, що підтверджує прагнення інвестувати понад 1 трлн дол. США в інфраструктурні проекти енергетичної галузі.

Інноваційний неопротекціонізм, на нашу думку, є новим типом протекціонізму, який спрямований на підвищення національного інноваційного потенціалу і збільшення експорту передових галузей шляхом маніпулювання глобальною системою торгівлі. Саме в інноваційному неопротекціонізмі, на нашу думку, криється масштабний потенціал політики економічного патріотизму, дієвим інструментом якого виступають інноваційні державні закупівлі — розміщення замовлень на купівлю або розробку товарів чи послуг, які ще не існують, проте можуть бути виготовлені/розроблені протягом розумного часового періоду на основі наявного потенціалу і виробничих можливостей держави. Таким чином, державні закупівлі розвивають розвиток інновацій декількома шляхами: створенням нових ринків, попиту та можливості тестувати інноваційні розробки. На сьогоднішній день 81% країн ОЕСР розробили стратегії та політики для підтримки інноваційних товарів та послуг, проте лише 39,4% країн ОЕСР вимірюють результати своєї підтримки інноваційних товарів та послуг [9].

Прикладом використання такої стратегії є система Public Procurement of Innovation (PPI), яка використовується в ЄС у рамках стратегії "Європа-2020", оскільки державні витрати ЄС становлять у середньому від 18% до 20% ВВП [10]. Цілі, які переслідують представники ЄС, втілюючи цю політику, зводяться до таких: підвищення ефективності державних закупівель; створення робочих місць; підвищення конкурентоспроможності, особливо у випадку із малим та середнім бізнесом; створення більш екологічно-дружніх технологій; задоволення унікальних потреб підприємств. Особливо важливим даний підхід є у таких сферах, як:

охорона здоров'я; електронний уряд; управління викидами; переробка сміття. Прикладом діяльності ЄС у сфері інноваційних державних закупівель є проект PAPIRUS, спрямований на заохочення розвитку технологій у будівництві з метою підтримання ідей стало-го розвитку.

Якщо вести мову про доступність до цих видів закупівель іноземцям, у документах, присвяченій цій стратегії, напряму нічого не зазначено. Проте постійна повторюваність думок щодо покращення становища малого та середнього підприємництва, а також збільшення його конкурентоспроможності не створює впевненості, що розробка інноваційних технологій буде віддаватися іноземним фірмам. Саме формулювання ідеї інноваційних державних закупівель суміжне з обмеженням розвитку інноваційних технологій в інших країнах через лімітування їхнього доступу до інноваційних замовлень.

Втім, найсуттєвішим проявом політики економічного патріотизму ми розглядаємо ідеологічний неопротекціонізм, під яким пропонуємо розуміти принцип оптимізації міжнародних економічних відносин як в інтересах окремих її учасників, так і об'єднань. Це такий інструмент регулювання міжнародних економічних відносин, який визначає напрями потенційної співпраці, впливає на інституційні умови останньої, має як проциклічний, так і контрциклічний характер та слугує цілям забезпечення економічного суверенітету та/або економічного зростання країн/об'єднань. До них зараховуємо:

— Маніпулювання екологічним фактором при регулюванні міжнародних економічних відносин (що встановлює обмеження на викиди CO₂, а отже, опосередковано закликає до скорочення в країнах, що розвиваються, виробництва або зростання витрат на нові енергозаощаджувальні технології, лівову частку ринку яких контролюють компанії з країн розвинених);

— Рух в бік дезінтеграційних тенденцій (Soft Brexit and hard Brexit);

— Рух у бік поглиблених форм інтеграції (наприклад, ініціювання створення в межах ЄС різних альтернативних Союзів — фіскального, банківського, бюджетного);

— Цілеспрямоване ослаблення переговорних позицій багаторонаціональних компаній.

— Реалізація політики реіндустріалізації попри відсутність економічної ефективності таких проектів.

Яскравим виразником ідеологічного неопротекціонізму виступає Д. Трамп, який, будучи кандидатом у президенти США, погрожував відмовитися від зобов'язань в рамках довгострокових торговельних угод і суттєво посилити імпорتنі бар'єри у США. Конкретні обіцянки, що спирались на ідейні переконання меркантилістів [11; 12], включали:

1) вихід із Трансатлантичного партнерства (TPP);

2) відновлення переговорів щодо NAFTA "для отримання набагато кращої угоди", а якщо це не вдасться, тоді вийти з NAFTA;

3) визнання Китаю "валютним маніпулятором".

У цілому, Д. Трамп пообіцяв "визначити всі до єдиного порушення торговельних угод, використовувати зараз іноземними країнами, щоб нашкодити нашим робітникам (...), і використати всі можливі інструменти згідно з американським та міжнародним правом, щоб

покінчити з цими зловживаннями". Він також погрожував запровадити 35% тариф на імпорт автозапчастин з Мексики та 45% тариф на весь китайський імпорт, "якщо вони не поведуться як потрібно". Крім того, він заявив, що якщо таку політику опротестуватиме СОТ, "тоді ми відновимо переговори або покинемо СОТ, яка являє собою суцільне лихо" [13].

Деякі погрози є звичайною жорсткою розмовою про торгівлю у властивій йому манері перед висуненням кандидатів в президенти. Однак якщо конкретні погрози можуть і не бути виконані цією адміністрацією, але її загальний підхід може серйозно і на роки зашкодити довірі до світової системи торгівлі. На цілковиту можливість такого ходу подій вказують два фактори. По-перше, це хвиля популістських та націоналістичних настроїв, коли причинами багатьох економічних проблем, з якими стикається робітники та працюючі представники середнього класу, вважаються міжнародна торгівля та імміграція. По-друге, чисельні погрози під час кампанії мали під собою один-єдиний принцип: "система є фальшивою, і США повинні чинити спротив" [14]. Ця точка зору чітко висловлена в економічному плані кампанії, в якому стверджується, що торговий дефіцит США є результатом "недобросовісної практики торгівлі", де "Китай навряд чи єдиний шахрай у світі; він лише найбільший" [14].

Крім того, згідно із розділом 122 Закону про торгівлю від 1974 року, виконавчий орган має право на запровадження тимчасових тарифів і кількісних обмежень для боротьби з дефіцитом платіжного балансу. Отже, наполегливі посилення на національну безпеку та дефіцит у порядку денному щодо торгівлі, а також нещодавні виконавчі накази підвищують імовірність того, що адміністрація зніме внутрішні правові проблеми на шляху до захисту від імпорту, що додатково підвищує існуючу ймовірність таких загроз.

Міжнародне торговельне право також накладає обмеження; але адміністрація Д. Трампа схильна до їх ігнорування або до перегляду угод. Порядком денним планується запровадження законів проти іноземного демпінгу та субсидій відповідно до правил ГАТТ/СОТ, але також використання розділу 301 Закону про торгівлю від 1974 року, "щоб вжити необхідних заходів у відповідь на іноземні дії, які порушують угоду про міжнародну торгівлю або є невинуватими, або необґрунтованими, або дискримінаційними (Agenda 2017 р. 3). Хоча Розділ 301 не запроваджувався від моменту створення, це не зменшує ймовірність існуючих загроз, якщо, як це слідує з порядку денного щодо торгівлі (с. 3), ігноруватимуться будь-які негативні рішення СОТ.

У свідченнях перед Конгресом про витрати та засоби правового захисту, доступні для США після приєднання Китаю до СОТ, Р. Лайтхізер, кандидат на посаду керівника Торговельного представництва США, стверджував, що США мають розглядати можливість "відходу від норм СОТ, якщо це в національних інтересах країни, навіть якщо інші країни вживатимуть заходів у відповідь. Відхід від норм СОТ і заходи у відповідь у контексті таких широких питань, як пропонуване корегування прикордонних зборів, що може спричинити найбільш масштабні офіційно дозволені заходи у відповідь, спроможні поставити під загрозу існування

СОТ у нинішньому форматі. У сукупності, існує імовірна загроза посилення захисту від імпорту в США — або в односторонньому порядку, через перегляд попередньої політики шляхом відновлення переговорів, або в результаті торговельної війни. Одна із заявлених цілей преференційних торговельних угод — "забезпечити передбачуване середовище для бізнес-планування та інвестицій" [11]. Цій передбачуваності загрожує реальна можливість того, що США, так само як Британія, розірвуть свої угоди з однією або більше з понад двадцяти різних країн.

ВИСНОВКИ

Хоча ліберали довго надавали економічному патріотизму ознак "подразника" та порушувача економічних прав і конкуренції, вважаючи економічний патріотизм синонімічним до політики протекціонізму, ця позиція не є адекватною, оскільки не враховує важливість і багатогранну сутність цього феномену, ознаки якого дуже різняться залежно від країни та регіону. Особливо вона не дозволяє адекватно проаналізувати випадки, коли функціонери застосовують ліберальну економічну політику для впровадження селективної стратегії підтримки інтересів так званих інсайдерів ринку.

Проведений аналіз міжнародної економічної політики дозволив ідентифікувати факторний, ресурсний, сировинний, інноваційний, енергетичний та ідеологічний неопротекціонізм як складові політики економічного патріотизму. Проявам інноваційного та інформаційного неопротекціонізму, які, згідно із запропонованим визначенням, факторного неопротекціонізму, мають використовуватись з метою елімінації інноваційної та інформаційної залежностей, буде присвячена окрема стаття. Втім, спроби жорсткої класифікації неопротекціонізму часом унеможливаються через взаємопов'язаність інструментів його реалізації. В зв'язку з цим ідеологічний неопротекціонізм посідає найважливіше місце в ієрархії інструментів неопротекціонізму, адже виступає ідейним фундаментом реалізації різних версій політики економічного патріотизму.

Література:

1. Franks T. Patriotism and protectionism in the EU [Electronic resource] / T. Franks. — 2006. — Mode of access: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/4837150.stm>
2. Greenfield L. The Spirit of Capitalism: Nationalism and Economic Growth / L. Greenfield. — Cambridge: Harvard University Press, 2001. — 556 pp.
3. Schonberg S. Europe's new Protectionism: A former policy insider outlines the disturbing trend / S. Schonberg // The International Economy. — 2006. — Vol. 20, No. 2. — P. 46—49.
4. Панченко В.Г. Економічний патріотизм в політиці США та ЄС: стимулювальний потенціал неопротекціонізму / В.Г. Панченко // Вісник маріупольського державного університету. Сер.: Економіка. — 2017. — Вип. 14. — С. 140—148.
5. Рэндл Дж. Boeing и Airbus: спор вокруг госсубсидий продолжается [Электронный ресурс] / Дж. Рэндл // Информационный интернет-ресурс "Голос Америки". — Режим доступа: <https://www.golos-ameriki.ru/a/us-trade-boeing-2011-04-01-119049439/230016.html>

6. Navigating Non-Tariff Measures: Insights From A Business Survey in the European Union [Electronic resource] / International Trade Centre and European Commission. — 2016. — Mode of access: http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2016/december/tradoc_155181.pdf

7. Apolte T. New Protectionism and the European Union: A Theoretical Background with a Critical Overview of Current Developments [Electronic resource] / T. Apolte. — Mode of access: <https://nebula.wsimg.com/be53a49458e5d07f0936d022a7e388a9?AccessKeyId=39A2DC689E4CA87C906D&disposition=0&alloworigin=1>

8. Holtz-Eakin D. Energy Week, Wind Power Edition [Electronic resource] / D. Holtz-Eakin, P. Hefflinger // The Daily Dish. — 30 June 2017. — Mode of access: <https://www.americanactionforum.org/daily-dish/energy-week-wind-power-edition>

9. Public Procurement as a Driver of Innovation in SMEs and Public Services [Electronic resource] / European Commission. — 2014. — Mode of access: <http://ec.europa.eu/docsroom/documents/15522/attachments/1/translations/en/renditions/native>

10. Consultation document on Guidance on Public Procurement of Innovation [Electronic resource] / European Commission. — 2017. — Mode of access: <https://ec.europa.eu/docsroom/documents/25724/attachments/1/translations/en/renditions/native>

11. Szrom Ch. The Mercantilism of Donald Trump [Electronic resource] / Ch. Szrom // RealClearWorld. — 23 September 2016. — Mode of access: http://www.realclearworld.com/articles/2016/09/23/the_mercantilism_of_donald_trump_112059.html

12. Kopf D. Trump's Signature Trade Policy Was Debunked by Adam Smith More Than 200 Years Ago [Electronic resource] / D. Kopf // Quartz. — 26 January 2017. — Mode of access: <https://qz.com/894085/donald-trumps-mercantilist-trade-policy-was-debunked-by-economist-adam-smith-more-than-200-years-ago/>

13. Gary D. The Trump Vision for America Abroad [Electronic resource] / G. Cohn, H. R. McMaster // New York Times. — 13 July 2017. — Mode of access: <https://www.nytimes.com/2017/07/13/opinion/the-trump-vision-for-america-abroad.html>

14. Appelbaum B. On Trade, Donald Trump Breaks With 200 Years of Economic Orthodoxy [Electronic resource] / B. Appelbaum // New York Times. — 10 March 2016. — Mode of access: https://www.nytimes.com/2016/03/11/us/politics/-trade-donald-trump-breaks-200-years-economic-orthodoxy-mercantilism.html?_r=0

References:

1. Franks, T. (2006), "Patriotism and protectionism in the EU", available at: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/4837150.stm> (Accessed 13 January 2018).

2. Greenfield, L. (2001), *The Spirit of Capitalism: Nationalism and Economic Growth*, Harvard University Press, Cambridge, UK.

3. Schonberg, S. (2006), "Europe's new Protectionism: A former policy insider outlines the disturbing trend", *The International Economy*, vol. 20, no. 2, pp. 46—49.

4. Panchenko, V.H. (2017), "Economic patriotism in US and EU politics: the stimulating potential of neo-industrialism", *Visnyk mariupolskoho derzhavnoho universytetu. Seriya: Ekonomika*, vol. 14, pp. 140—148.

5. Randle, J. (2011), "Boeing and Airbus: the dispute over state subsidies continues", available at: <https://www.golos-ameriki.ru/a/us-trade-boeing-2011-04-01-119049439/230016.html> (Accessed 14 January 2018).

6. The official sites of International Trade Centre and European Commission (2016), "Navigating Non-Tariff Measures: Insights From A Business Survey in the European Union", available at: http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2016/december/tradoc_155181.pdf (Accessed 15 January 2018).

7. Apolte, T. (2010), "New Protectionism and the European Union: A Theoretical Background with a Critical Overview of Current Developments", available at: <https://nebula.wsimg.com/be53a49458e5d07f0936d022a7e388a9?AccessKeyId=39A2DC689E4CA87C906D&disposition=0&alloworigin=1>

8. Holtz-Eakin, D. and Hefflinger, P. (2017), "Energy Week, Wind Power Edition", *The Daily Dish*, [Online], available at: <https://www.americanactionforum.org/daily-dish/energy-week-wind-power-edition> (Accessed 16 January 2018).

9. The official site of European Commission (2014), "International Trade Centre and European Commission Public Procurement as a Driver of Innovation in SMEs and Public Services", available at: <http://ec.europa.eu/docsroom/documents/15522/attachments/1/translations/en/renditions/native> (Accessed 16 January 2018).

10. The official site of European Commission (2017), "Consultation document on Guidance on Public Procurement of Innovation", available at: <https://ec.europa.eu/docsroom/documents/25724/attachments/1/translations/en/renditions/native> (Accessed 17 January 2018).

11. Szrom, Ch. (2016), "The Mercantilism of Donald Trump", *RealClearWorld*, [Online], available at: http://www.realclearworld.com/articles/2016/09/23/the_mercantilism_of_donald_trump_112059.html (Accessed 18 January 2018).

12. Kopf, D. (2017), "Trump's Signature Trade Policy Was Debunked by Adam Smith More Than 200 Years Ago", *Quartz*, [Online], available at: <https://qz.com/894085/donald-trumps-mercantilist-trade-policy-was-debunked-by-economist-adam-smith-more-than-200-years-ago/> (Accessed 18 January 2018).

13. Gary, D. and McMaster, H.R. (2017), "The Trump Vision for America Abroad", *New York Times*, [Online], available at: <https://www.nytimes.com/2017/07/13/opinion/the-trump-vision-for-america-abroad.html> (Accessed 21 January 2018).

14. Appelbaum, B. (2016), "On Trade, Donald Trump Breaks With 200 Years of Economic Orthodoxy", *New York Times*, [Online], available at: https://www.nytimes.com/2016/03/11/us/politics/-trade-donald-trump-breaks-200-years-economic-orthodoxy-mercantilism.html?_r=0 (Accessed 22 January 2018).

Стаття надійшла до редакції 22.01.2018 р.